

Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право
УДК 340.116:355/359

Діхтієвський Петро Васильович

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративного права і процесу
Навчально-науковий інститут права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Dikhtiievskiy Petro

*Doctor of Science in Law, Professor,
Head of the Department of administrative law and process
Educational and Scientific Institute of Law of
Taras Shevchenko National University of Kyiv
ORCID: 0000-0001-9452-5008*

Пашинський Володимир Йосипович

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного права і процесу
Навчально-науковий інститут права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Pashynskiy Volodymyr

*Doctor of Science in Law, Docent,
Professor of the Department of administrative law and process
Educational and Scientific Institute of Law of
Taras Shevchenko National University of Kyiv
ORCID: 0000-0001-7349-2227*

Коропатнік Ігор Михайлович

*доктор юридичних наук, професор,
начальник кафедри правового забезпечення
військового факультету фінансів і права
Військовий інститут
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Koropatnik Ihor

*Doctor of Science in Law, Professor,
Head of the Department of Department of Legal Support of the
Military Faculty of Finance and Law
Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv
ORCID: 0000-0002-0493-0710*

**ДО ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ЮРИСТІВ У ВИЩИХ
ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ В УМОВАХ ВІЙНИ
ON THE QUESTION OF THE TRAINING OF MILITARY LAWYERS
IN HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN THE
CONDITIONS OF WAR**

***Анотація.** У статті розглянуто особливості підготовки військових юристів у вищих військових навчальних закладах в умовах війни. Зазначено, що підготовка військових юристів в умовах війни в Україні відіграє критичну роль для забезпечення правової підтримки та дотримання норм міжнародного та національного законодавства відповідно до ситуації конфлікту. В процесі підготовки військових юристів в умовах війни слід враховувати деякі аспекти: спеціалізована освіта – військові юристи повинні отримати спеціалізовану освіту з міжнародного гуманітарного права, військового права, прав людини, права збройних конфліктів та інших відповідних галузей права. Це допоможе їм краще розуміти норми та обмеження військового конфлікту; актуалізована інформація - військові юристи повинні мати постійний доступ до актуальної інформації про зміни в законодавстві та міжнародних нормах у сфері військового права. Це важливо для того, щоб їх рішення були відповідними до останніх розробок; практична підготовка - військові юристи повинні отримати практичну підготовку, яка дозволить їм застосовувати теоретичні знання в практичних ситуаціях в умовах війни. Це може включати симуляції*

правових ситуацій, тренування в співпраці з військовими командирами та іншими спеціалістами.

Підготовка військових юристів є критично важливою в умовах війни для забезпечення дотримання правових норм та захисту прав та свобод військовослужбовців та цивільних осіб. Однак існують певні недоліки у цьому процесі, які можна вдосконалити. Ось деякі з них та можливі шляхи удосконалення: застарілість програм - деякі програми підготовки військових юристів можуть бути застарілими або недостатньо орієнтованими на сучасні вимоги та реалії військового конфлікту. Шляхи удосконалення - регулярне оновлення навчальних програм та включення актуальних практичних аспектів військового права та міжнародного гуманітарного права; недостатня практична підготовка – військові юристи можуть не мати достатньої практичної підготовки для застосування теоретичних знань у реальних ситуаціях. Шляхи удосконалення - включення більше практичних тренувань, симуляцій та стажувань у реальних правових середовищах; недостатня координація з іншими службами - військові юристи можуть відчувати труднощі у взаємодії та координації з іншими військовими та цивільними службами. Шляхи удосконалення - організація спільних навчань та тренувань з іншими спеціалістами, розробка протоколів співпраці та комунікації; недостатнє розуміння міжнародних стандартів - військові юристи можуть мати обмежене розуміння міжнародних стандартів гуманітарного права та прав людини. Шляхи удосконалення - включення в навчальні програми більше матеріалу про міжнародне право, надання доступу до міжнародних документів та ресурсів; відсутність підготовки до стресових ситуацій - в умовах війни військові юристи можуть опинитися в стресових та складних ситуаціях, які вимагають спеціальної підготовки. Шляхи удосконалення – включення тренінгів з психологічної підготовки та управління стресом; ефективність комунікації - військові юристи можуть мати труднощі з ефективною комунікацією з різними структурами та групами. Шляхи

удосконалення - розвиток навичок міжособистої та групової комунікації, тренінги з публічних виступів; недостатній акцент на гуманітарний аспект - в підготовці може бути недостатній акцент на гуманітарний захист та дотримання прав людини під час військового конфлікту. Шляхи удосконалення - включення додаткового матеріалу та тренувань з гуманітарного права та захисту цивільних осіб; вдосконалення підготовки військових юристів в умовах війни в Україні вимагає системного підходу, орієнтованого на практичні потреби та реалії військового конфлікту, а також постійного оновлення та адаптації програм навчання.

Ключові слова: військові юристи, Збройні Сили України, вища військова освіта, вищий військовий навчальний заклад, війна, оборонна сфера, юрисконсультська діяльність.

Summary. *The article examines the peculiarities of the training of military lawyers in higher military educational institutions in the conditions of war. It is noted that the training of military lawyers in the conditions of war in Ukraine plays a critical role in ensuring legal support and compliance with the norms of international and national legislation in accordance with the conflict situation. In the process of training military lawyers in the conditions of war, some aspects should be taken into account: specialized education - military lawyers must receive specialized education in international humanitarian law, military law, human rights, law of armed conflicts and other relevant areas of law. This will help them better understand the norms and limitations of military conflict; up-to-date information - military lawyers must have constant access to up-to-date information about changes in legislation and international norms in the field of military law. This is important so that their decisions are relevant to the latest developments; practical training - military lawyers must receive practical training that will allow them to apply theoretical knowledge to practical situations in war conditions. This may include simulations of legal situations, training in cooperation with military commanders and other specialists.*

The training of military lawyers is critical in wartime to ensure compliance with legal norms and protect the rights and freedoms of military personnel and civilians. However, there are some weaknesses in this process that can be improved. Here are some of them and possible ways of improvement: obsolescence of programs - some training programs for military lawyers may be outdated or insufficiently oriented to modern requirements and realities of military conflict. Ways of improvement - regular updating of training programs and inclusion of actual practical aspects of military law and international humanitarian law; insufficient practical training - military lawyers may not have sufficient practical training to apply theoretical knowledge in real situations. Ways of improvement - inclusion of more practical training, simulations and internships in real legal environments; lack of coordination with other services - military lawyers may find it difficult to interact and coordinate with other military and civilian services. Ways of improvement - organization of joint trainings and trainings with other specialists, development of cooperation and communication protocols; insufficient understanding of international standards - military lawyers may have a limited understanding of international standards of humanitarian law and human rights. Ways of improvement - inclusion of more material on international law in educational programs, providing access to international documents and resources; lack of training for stressful situations - in wartime, military lawyers may find themselves in stressful and difficult situations that require special training. Ways of improvement - including trainings on psychological preparation and stress management; communication effectiveness - military lawyers may have difficulty communicating effectively with different structures and groups. Ways of improvement - development of interpersonal and group communication skills, public speaking trainings; insufficient emphasis on the humanitarian aspect - in the preparation there may be insufficient emphasis on humanitarian protection and observance of human rights during a military conflict. Ways of improvement - inclusion of additional material and training on humanitarian law and protection of civilians; improving

the training of military lawyers in the conditions of war in Ukraine requires a systematic approach focused on the practical needs and realities of the military conflict, as well as constant updating and adaptation of training programs.

Key words: *military lawyers, Armed Forces of Ukraine, higher military education, higher military educational institution, war, defense sphere, legal consultancy activity.*

Постановка проблеми. Підготовка військових юристів в умовах війни в Україні відіграє критичну роль для забезпечення правової підтримки та дотримання норм міжнародного та національного законодавства відповідно до ситуації конфлікту. В процесі підготовки військових юристів в умовах війни слід враховувати деякі аспекти:

спеціалізована освіта - військові юристи повинні отримати спеціалізовану освіту з міжнародного гуманітарного права, військового права, прав людини, права збройних конфліктів та інших відповідних галузей права. Це допоможе їм краще розуміти норми та обмеження військового конфлікту.

актуалізована інформація - військові юристи повинні мати постійний доступ до актуальної інформації про зміни в законодавстві та міжнародних нормах у сфері військового права. Це важливо для того, щоб їх рішення були відповідними до останніх розробок.

практична підготовка - військові юристи повинні отримати практичну підготовку, яка дозволить їм застосовувати теоретичні знання в практичних ситуаціях в умовах війни. Це може включати симуляції правових ситуацій, тренування в співпраці з військовими командирами та іншими спеціалістами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження проблем військової освіти в цілому та безпосередньо підготовки військових юристів приділяли увагу у своїх дослідженнях В.С. Артамошенко [1; 2],

Д.О. Вітер [3], А.О. Вітченко [4], О.В. Мітягін [3], В.І. Осьодло [4], О.М. Сальнікова [1], А. М. Сиротенко [2], С.Т. Полторак [5] та інші автори.

Разом із тим масштаб висвітлення проблематики розвитку військової освіти у сфері підготовки військових юристів у теоретико-методологічних працях не відповідає потребам сьогодення. Так, як більшість наукових праць у цій сфері було написано у період до повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення сутності підготовки військових юристів у вищих військових навчальних закладах в умовах війни.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове забезпечення щодо регулювання питання підготовки військових юристів в Україні; 2) праці вітчизняних авторів, що провадять свої науково-практичні дослідження у сфері військової освіти в цілому та безпосередньо підготовки військових юристів в Україні. В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: теоретичного узагальнення та групування (для характеристики процесу підготовки військових юристів в вищих військових навчальних закладах в Україні); аналізу та синтезу (виділення окремих елементів підготовки військових юристів в вищих військових навчальних закладах в Україні); логічного узагальнення результатів (формулювання висновків).

Виклад основного матеріалу. Коли у людини щось болить - вона кличе на допомогу лікаря, а коли порушують її права - юриста. Демократичне суспільство будується на дотриманні «букви закону». І влада в демократичному суспільстві має бути взірцем захисту прав і свобод людини та громадянина. Не є винятком і оборонна сфера.

Робота військових юристів дуже цікава та водночас рутинна - від представлення інтересів Міністерства оборони в судах до вивірення кожного слова, кожної літери всіх документів, які розробляють у відомстві, на відповідність міжнародному та національному законодавству. Також

забезпечує юридичний супровід питань проходження військової й державної служби, соціально-правової та гуманітарної політики Міністерства оборони України. Робота департаменту триває за напрямками нормотворчої діяльності та законодавства у сфері оборони та юридичного забезпечення фінансово-господарської діяльності. Крім того юристи взаємодіють з органами військової прокуратури, державними казначейською та виконавчою службами.

Сьогодні військовий юрист повинен не тільки мати структуровані глибокі теоретичні знання, а також чітко усвідомлювати нові цілі і завдання сучасного суспільства щодо забезпечення якості військово-правових відносин, уміти представляти інтереси Міністерства оборони України, військовослужбовців у судах, різних державних та закордонних інституціях, володіти навичками захисту прав та обов'язків військовослужбовців, нормотворчої роботи, практичного ведення документознавства, юридичного супроводу питань проходження військової й державної служби, забезпечення фінансово-господарської діяльності суб'єктів сфери оборони, уміти будувати комунікативні процеси з органами військової прокуратури, державними казначейською та виконавчою службами, вирішувати складні службові, соціально-правові та інші проблеми суб'єктів правовідносин тощо.

Підготовка військових юристів в умовах війни є складним та відповідальним завданням. Вона вимагає від спеціалістів не лише знань права, а й здатності адаптуватися до ситуації, що змінюється, та приймати обґрунтовані правові рішення в умовах невизначеності [6].

Підготовка громадян України для проходження військової служби на посадах осіб офіцерського складу здійснюється відповідно до ст. 25 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», а також Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України, іншими нормативно-правовими актами.

Також конституційно-законодавчу базу організації забезпечення діяльності вищих військових навчальних закладів, які здійснюють підготовку громадян України для проходження військової служби на посадах осіб офіцерського складу становлять Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. №2145; Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» 25.03.1992 р. №2232-XII; Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. №2469-VIII; Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 р. № 2657-XII, Закон України «Про державну таємницю» від 21.01.1994 р. № 3855-XII. Зазначені законодавчі акти визначає основні завдання і принципи військової освіти, його структуру, систему спеціальних органів управління військово-професійною освітою. Специфіка відносин у сфері військової освіти відбивається в регулюючих ці відносини законодавчих актах, які складають основу норм права. Регулювання базису соціальних відносин в правовій державі в першу чергу висловлюють норми Конституції України. В даний час у сфері військової освіти діє також ряд законодавчих положень підзаконних нормативно-правових актів організаційного спрямування. Центральне місце при цьому належить Положенню про вищі військові навчальні заклади, яке включає в себе наступні складові елементи: положення щодо управління навчальним закладом; учасники освітнього процесу (їх права та обов'язки); фінансово-економічні відносини в діяльності навчального закладу; міжнародне співробітництво; контроль за діяльністю навчального закладу.

Підготовку фахівців у галузі права, для потреб Збройних Сил України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби, здійснює Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Військово-юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка (далі – ВІКНУ) є сучасним міжвідомчим, багатопрофільним, інтегрованим військовим навчальним підрозділом

провідного вищого навчального закладу України, що здійснює підготовку професіоналів з повною вищою освітою для Збройних Сил України та інших силових структур сектору безпеки і оборони України (Служби безпеки України, Державної служби України з питань надзвичайних ситуацій, Державної прикордонної служби України, Служби зовнішньої розвідки України, Національної гвардії України, Державної спеціальної служби транспорту та ін.) ВІКНУ здійснює підготовку фахівців за освітніми рівнями “бакалавр” та “магістр” за багатьма спеціальностями: правознавство, геоінформаційні системи і технології [7].

Військовий інститут має все необхідне для забезпечення підготовки військових фахівців відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників. Високотехнологічне обладнання аудиторій та лабораторій факультетів, комп'ютеризація навчального процесу та управління повсякденною діяльністю стимулює перехід на новітні педагогічні технології та ефективну систему управління Військового інституту, зниження непродуктивних витрат, виділення необхідних ресурсів на розвиток наукових досліджень, підготовку і випуск навчальних посібників та іншої навчально-методичної літератури. Військовий інститут має окремий навчальний корпус, обладнаний необхідними для проведення навчально-виховного процесу та наукових досліджень, спортивно-оздоровчої та культурно-освітньої роботи приміщеннями, технікою та озброєнням, а також навчальним устаткуванням згідно з науково-обґрунтованими нормами. Кафедри інституту забезпечені основними зразками озброєння та військової техніки, в тому числі перспективними, електронно-обчислювальною технікою, тренажерами, лабораторним обладнанням [7].

Військово-юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – є військовим навчальним підрозділом закладу вищої освіти України, в якому починаючи з 1996 року

здійснюється підготовка військових юристів для потреб Збройних Сил України та інших структур сектору безпеки і оборони України.

Підготовка здобувачів вищої освіти в Інституті проводиться за ступенями «бакалавр» та «магістр» за спеціальністю 081 «Право» та 262 «Правоохоронна діяльність» за денною формою здобуття освіти [8].

Особливостями організації освітнього процесу майбутніх офіцерів-юристів є: поєднання правничої освіти та військових навчальних компонентів – здобуття вищої освіти за ступенем бакалавр, з одночасним отриманням кваліфікації «офіцер тактичного рівня»; інноваційний підхід в організації освітньої діяльності – впровадження новітніх стандартів та навчальних технологій передового євроатлантичного досвіду підготовки військовослужбовців, призначеного вирішувати сучасний комплекс завдань забезпечення безпеки і оборони держави, військового обов'язку та військової служби, в тому числі, у бойовій обстановці; міжнародне військово-співробітництво у сфері військової освіти – урахування європейської ідентичності українського народу і незворотності європейського та євроатлантичного курсу розвитку України, участі курсантів у постійно діючих навчальних програмах НАТО «Peer-to-peer» (проти дія дезінформації) та DEEP (удосконалення військової освіти); поєднання безпосередньої та дистанційної форм взаємодії курсантів і викладачів у вигляді перенесення частини комунікацій у віртуальний простір; комплексний підхід до всебічного розвитку курсантів – об'єднання розвитку *hard-skills* та *soft-skills*, включаючи лідерські здібності для моральної, психологічної, професійної підготовки себе і підлеглого особового складу до виконання завдань за призначенням, згуртування і ведення до визначеної мети, праці як самотійно, так і в команді в мирний час та під час збройних конфліктів; викладання навчальних дисциплін професорами-візитерами закордонних університетів, представниками та експертами Міжнародного Комітету Червоного Хреста, фахівцями НАТО, співробітниками військових підрозділів Збройних Сил України [8].

Здобуваючи вищу освіту у Військово-юридичному інституті Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого курсанти оволодівають загальними і спеціальними компетентностями, а також службово-бойовими функціями, відповідно до освітніх програм, що в подальшому дозволяє їм успішно виконувати свої обов'язки на посадах за призначенням [8].

Висновки. Підготовка військових юристів є критично важливою в умовах війни для забезпечення дотримання правових норм та захисту прав та свобод військовослужбовців та цивільних осіб. Однак існують певні недоліки у цьому процесі, які можна вдосконалити. Ось деякі з них та можливі шляхи удосконалення:

застарілість програм – деякі програми підготовки військових юристів можуть бути застарілими або недостатньо орієнтованими на сучасні вимоги та реалії військового конфлікту. Шляхи удосконалення - регулярне оновлення навчальних програм та включення актуальних практичних аспектів військового права та міжнародного гуманітарного права;

недостатня практична підготовка - військові юристи можуть не мати достатньої практичної підготовки для застосування теоретичних знань у реальних ситуаціях. Шляхи удосконалення - включення більше практичних тренувань, симуляцій та стажувань у реальних правових середовищах.

Недостатня координація з іншими службами - військові юристи можуть відчувати труднощі у взаємодії та координації з іншими військовими та цивільними службами. Шляхи удосконалення - організація спільних навчань та тренувань з іншими спеціалістами, розробка протоколів співпраці та комунікації.

Недостатнє розуміння міжнародних стандартів - військові юристи можуть мати обмежене розуміння міжнародних стандартів гуманітарного права та прав людини. Шляхи удосконалення - включення в навчальні програми більше матеріалу про міжнародне право, надання доступу до міжнародних документів та ресурсів.

Відсутність підготовки до стресових ситуацій - в умовах війни військові юристи можуть опинитися в стресових та складних ситуаціях, які вимагають спеціальної підготовки. Шляхи удосконалення - включення тренінгів з психологічної підготовки та управління стресом.

Ефективність комунікації - військові юристи можуть мати труднощі з ефективною комунікацією з різними структурами та групами. Шляхи удосконалення - розвиток навичок міжособистої та групової комунікації, тренінги з публічних виступів.

Недостатній акцент на гуманітарний аспект - в підготовці може бути недостатній акцент на гуманітарний захист та дотримання прав людини під час військового конфлікту. Шляхи удосконалення - включення додаткового матеріалу та тренувань з гуманітарного права та захисту цивільних осіб.

Вдосконалення підготовки військових юристів в умовах війни в Україні вимагає системного підходу, орієнтованого на практичні потреби та реалії військового конфлікту, а також постійного оновлення та адаптації програм навчання.

Література

1. Сальнікова О., Артамощенко В. Теоретичні аспекти державного управління системою військової освіти. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 7. С. 67-71.
2. Сиротенко А. М., Артамощенко В. С. Набуття сумісності військової освіти і підготовки кадрів сил оборони на засадах якості. Національні вимоги і стандарти НАТО. Наука і оборона. Київ : НУОУ, 2021. № 1. С. 48–53.
3. Вітер Д., Мітягін О. Професіоналізація військової освіти в Україні: головні напрямки, зміст та перспективи. Військова освіта. Збірник наукових праць НУОУ. Київ : НУОУ, 2020. № 1(41). С. 81–90.

4. Вітченко А. О., Осьодло В. І. Розвиток системи вищої військової освіти України в контексті сучасних трансформаційних змін. Наука і оборона. 2019. № 2. С. 44–50.
5. Полторак С. Т. Трансформація системи військової освіти України на шляху до досягнення стандартів НАТО. Наука і оборона. 2018. № 2. С. 3–10.
6. Військові юристи — на вістрі законодавчих змін. Армія інформ. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/10/08/vijskovi-yurysty-na-vistri-zakonodavchyh-zmin/> (дата звернення: 01.09.2023)
7. Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка (ВІКНУ). URL: <https://education.profitworks.com.ua/uk/oblast-2/kievskaya/voennyj-institut-kievskogo-natsionalnogo-universiteta-imeni-tarasa-shevchenko-vi-knu> (дата звернення: 03.09.2023)
8. Військово-юридичний інститут Національного юридичного університету України імені Ярослава Мудрого. URL: <https://nlu.edu.ua/instituty-fakultety/vijskovo-yurydychnyj-institut/> (дата звернення: 03.09.2023)

References

1. Salnikova O., Artamoshchenko V. Teoretychni aspekty derzhavnoho upravlinnia systemoiu viiskovoi osvity. Investytsii: praktyka ta dosvid. 2021. № 7. S. 67-71.
2. Syrotenko A. M., Artamoshchenko V. S. Nabuttia sumisnosti viiskovoi osvity i pidhotovky kadriv syl oborony na zasadakh yakosti. Natsionalni vymohy i standarty NATO. Nauka i oborona. Kyiv : NUOU, 2021. № 1. S. 48–53.
3. Viter D., Mitiahin O. Profesionalizatsiia viiskovoi osvity v Ukraini: holovni napriamky, zmist ta perspektyvy. Viiskova osvita. Zbirnyk naukovykh prats NUOU. Kyiv : NUOU, 2020. № 1(41). S. 81–90.

4. Vitchenko A. O., Osodlo V. I. Rozvytok systemy vyshchoi viiskovoi osvity Ukrainy v konteksti suchasnykh transformatsiinykh zmin. Nauka i oborona. 2019. № 2. S. 44–50.
5. Poltorak S. T. Transformatsiia systemy viiskovoi osvity Ukrainy na shliakhu do dosiahnennia standartiv NATO. Nauka i oborona. 2018. № 2. S. 3–10.
6. Viiskovi yurysty — na vistri zakonodavchykh zmin. Armiia inform. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/10/08/vijskovi-yurysty-na-vistri-zakonodavchyh-zmin/> (date of access: 01.09.2023)
7. Viiskovyi instytut Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka (VIKNU). URL: <https://education.profitworks.com.ua/uk/oblast-2/kievskaya/voennyj-institut-kievskogo-natsionalnogo-universiteta-imeni-tarasa-shevchenko-viknu> (date of access: 03.09.2023)
8. Viiskovo-yurydychnyi instytut Natsionalnoho yurydychnoho universytetu Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho. URL: <https://nlu.edu.ua/instituty-fakultety/vijskovo-yurydychnyj-institut/> (date of access: 03.09.2023)